

Kędzierzyn – Koźle, 18 listopada 2024 AD

Prof. ucz. dr hab. Andrzej Szymański

Uniwersytet Opolski

Wydział Prawa i Administracji

Instytut Prawa

Katedra Historii Prawa i Prawa Wyznaniowego

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pana mgr. Kamila Reczka

pt. **ROLA ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W PROCESIE PRYWATYZACJI ZADAŃ
PUBLICZNYCH** – przygotowanej pod kierunkiem naukowym

prof. ucz. dr hab. Pawła Adriana Leszczyńskiego

(Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim)

Zagadnienie wstępne

Sporządzona recenzja rozprawy doktorskiej pt. *Rola związków wyznaniowych w procesie prywatyzacji zadań publicznych* autorstwa Pana mgr. Kamila Reczka została sporządzona na podstawie uchwały nr 29/2024 Rady Naukowej WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej z dnia 18 października 2024 r.

Ocena rozprawy doktorskiej została wykonana zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t. j. Dz. U. 2018 poz. 1668).

Według art. 187 tejże ustawy rozprawa doktorska winna „prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”. Ponadto „przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne”. „Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej”. „Do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim. W przypadku, gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną dołącza się opis w językach polskim i angielskim”.

dr hab. Andrzej Szymański

profesor Uniwersytetu Opolskiego

Wobec tak zaprezentowanych wymogów, po wstępnym zapoznaniu się z przedłożonym do recenzji dziełem stwierdzam, że przedstawiono mi pracę pisemną (monografię), wraz z wymaganym streszczeniem anglojęzycznym.

Aby uczynić zadość przepisom zawartym w wyżej przywołanej ustawie, niezbędne jest przeprowadzenie szczegółowej oceny dysertacji.

Przedmiot rozprawy, celowość wyboru tematu

Obecność kościołów i związków wyznaniowych w sferze publicznej to tematyka współcześnie żywo zajmująca nie tylko specjalistów z dziedziny prawa wyznaniowego. Jest to niewątpliwie temat budzący spore emocje. W obecnym dyskursie publicznym, zasadniczo nastawionym na krytykę poczynań i działań motywowanych religijnie częstokroć tematyka ta przedstawiana jest stroniczo, w sposób zideologizowany, bądź podejmowana jest przez osoby niedostatecznie przygotowane merytorycznie. Dlatego wszelkie inicjatywy naukowe, w ramach których rzetelnie bada się problematykę obecności związków wyznaniowych w obszarze publicznym, a wyniki tych badań publikuje, są bardzo pożyteczne.

Trudno policzyć współczesne prace naukowe dotyczące tego tematu. Szereg utytułowanych badaczy, takich jak prof. prof. Uruszczak, Krukowski, T. J. Zieliński, Mezglewski, Walencik, Stanisławski, Sobczyk i wielu innych kompetentnie wypowiadało się i wypowiada na temat funkcjonowania kościołów i związków wyznaniowych w sferze publicznej. Organizowane są specjalistyczne spotkania naukowe, takie np. jak symposium „*Funkcje publiczne związków wyznaniowych*”, które odbyło się w Kazimierzu Dolnym, w maju 2006 r. Temat szeroko pojętej „pozakultowej” aktywności związków wyznaniowych przewija się bardzo często w publikacjach badaczy zrzeszonych w Polskim Towarzystwie Prawa Wyznaniowego.

Funkcje publiczne sprawowane przez kościoły i związki wyznaniowe mogą być definiowane jako rozmaite płaszczyzny ich działalności, służące zaspokajaniu potrzeb zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych, różnych jednak od działalności związanej ze sprawowaniem kultu religijnego oraz szerzeniem doktryny oraz zasad wiary. Tego typu działania wykonywane były przez wspólnoty chrześcijańskie praktycznie od początku ich istnienia. Tradycyjne aktywności publiczne związków wyznaniowych to edukacja i wychowanie, działalność charytatywna, ochrona zdrowia, szerzenie kultury narodowej i ochronę dziedzictwa narodowego, oddziaływanie na gospodarkę narodową, angażowanie się w obronę praw człowieka. Do spisu tego dodać można wyznaniową formę zawarcia małżeństwa cywilnego czy też działalność naukową.

Prywatyzacja zadań publicznych jest określana jako przekazanie zadania publicznego do wykonania w całości podmiotowi prywatnemu, który następnie ponosi pełną odpowiedzialność za jego wykonanie. Tego typu ujęcie udziału związków wyznaniowych w życiu publicznym wydaje się znane od bardzo dawna, jednak sama prywatyzacja zadań publicznych określana bywa obecnie jako „jedna z głównych tendencji we współczesnej administracji publicznej i sposób działania szeroko rozwinięty w wielu państwach, gdzie widoczne jest zjawisko przesuwania aktywności administracyjnej na podmioty prywatne”¹. Zestawienie zatem tego, co uważane jest w nauce prawa administracyjnego za pewne *novum*² z tym, co znane jest w praktyce funkcjonowania kościołów i związków wyznaniowych od stuleci, może być interesujące i twórcze.

dr hab. Andrzej Szymański

profesor Uniwersytetu Opolskiego

¹ J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, wyd. 7, Warszawa 2016, str.210-211.

² Ł. Laguna, *Prywatyzacja zadań publicznych – szansa czy zagrożenie*, *Prywatyzacja zadań publicznych - szansa czy zagrożenie?* - Konstytucja.gov.pl. dostęp 27 października 2024 r.

Tematyka, z którą zmierzył się Autor daleka jest od wyczerpania. Rzetelna wiedza na temat funkcjonowania związków wyznaniowych w szybko laicyzującym się świecie jawi się jako dobro coraz bardziej deficytowe. W tym kontekście wypada uznać, że przedmiot recenzowanej rozprawy został wybrany właściwie, a podjęcie rozważań w zakresie przedstawionym w tytule dzieła - celowe.

Deklarowanym przez Autora przedmiotem pracy jest „zagadnienie udziału związków wyznaniowych w procesie prywatyzacji zadań publicznych. W nawiązaniu do przedmiotu rozprawy doktorskiej skonkretyzowano problem badawczy – wyrażający się w pytaniu – w jaki sposób i w jakim zakresie związki wyznaniowe uczestniczą w procesie prywatyzacji zadań publicznych oraz jakie są tego teoretycznoprawne podstawy?”³. Można zatem oczekiwać, że w dziele przedstawione zostaną współczesne pola aktywności związków wyznaniowych w sferze publicznej, w dużej mierze tożsame z efektami prywatyzacji zadań publicznych, w której aktywnie uczestniczą podmioty wyznaniowe.

Obszar i cel badawczy. Tezy badawcze. Metodologia

Autor lokuje swoje dzieło w przede wszystkim w dziedzinie prawa wyznaniowego, deklarując jednak jego pewną interdyscyplinarność, zamierzył bowiem „naukowe wycieczki” na teren praw konstytucyjnego, administracyjnego, kanonicznego, a także historii prawa, historii Kościoła katolickiego, nauki o zarządzaniu czy nauki o administracji. Ma to wynikać z faktu, że „zagadnienie prywatyzacji zadań publicznych w sferze wyznaniowej ma szeroki zakres przedmiotowy, na który składa się znaczna ilość okoliczności, rozproszonych w różnych obszarach prawa oraz nauk pozaprawnych”⁴.

Jednocześnie Autor określa cele, do których dążył podczas swych badań:

- „1. Identyfikacja doktrynalnych podstaw prywatyzacji zadań publicznych w odniesieniu do związków wyznaniowych;
2. Ustalenie relacji pomiędzy zasadą współdziałania wynikającą z art. 25 ust. 3 Konstytucji RP a zagadnieniem prywatyzacji zadań publicznych;
3. Wykazanie wpływu norm prawa wyznaniowego rangi konstytucyjnej (w szczególności wynikających art. 25 Konstytucji RP) i ustawowej na proces prywatyzacji zadań publicznych;
4. Wyodrębnienie konkretnych przejawów prywatyzacji zadań publicznych w poszczególnych sferach państwa, które związane są z udziałem związków wyznaniowych;
5. Identyfikacja problemów doktrynalnych związanych ze wspomnianymi wcześniej przejawami prywatyzacji zadań publicznych;
6. Wskazanie okoliczności, które doprowadziły do zaistnienia prywatyzacji zadań publicznych w sferach wyznaniowych oraz następstw, które wynikają z tego procesu;
7. Wskazanie cech procesu prywatyzacji zadań publicznych w wyodrębnionych sferach”⁵.

Sformułowane zostały także trzy tezy badawcze. Według pierwszej, związki wyznaniowe istotnie uczestniczą w prywatyzacji zadań publicznych. Według drugiej, owa prywatyzacja w sferze

³ Wstęp, s. 6.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże, s. 7

dr hab. Andrzej Szymański

profesor Uniwersytetu Opolskiego

wyznaniowej jest „szczególną i radykalną formą współdziałania państwa i związków wyznaniowych. Trzecia teza stanowi, że prywatyzacja zadań publicznych w której uczestniczy związek wyznaniowy ma miejsce także w „działalności sakralnej”, nie tylko zaś w „sferze społeczno – gospodarczej”.

W realizacji tak postawionych celów Autor zastosował różnorakie metody badawcze. I tak, metodę formalno-dogmatyczną tam, gdzie przeprowadzał analizę istniejących regulacji prawnych i proponował ich wykładnię. Metodę historyczno-prawną tam, gdzie badał obecność Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych w dziejach Polski i Europy. Wreszcie metodę prawną – porównawczą tam, gdzie analizował zagadnienia związane z *New public management*.

Struktura i inne aspekty formalne rozprawy

Przedłożona do recenzji praca składa się z czterech rozdziałów merytorycznych, wstępu, zakończenia, wykazu skrótów oraz dość obszernego wykazu źródeł i literatury (zatytułowanego bibliografia), zawierającego spis dzieł zwartych i artykułów drukowanych (195 pozycji), dokumentacji elektronicznej (7 pozycji), wykaz wykorzystanych aktów prawnych (37 pozycji) i wykaz orzecznictwa (16 pozycji). Brak tutaj np. spisu wykorzystanych archiwaliów, zapewne Autor, mimo zadeklarowania wykorzystania metody historyczno-prawnej w tworzeniu dzieła, z takowych nie korzystał. Wykaz aktów prawnych obejmuje konstytucje i ustawy, brak w nim rozporządzeń i innych aktów o charakterze wykonawczym.

Rozdział I zatytułowany „Współdziałanie z państwem i prywatyzacja zadań publicznych” zawiera aż siedem elementów składowych w formie podrozdziałów i podpunktów, i zawiera, według Autora, „teoretycznoprawne podstawy współdziałania państwa i związków wyznaniowych oraz innych podmiotów niepublicznych”. Określono tutaj m. in. prawne podstawy tak określonej współpracy, wskazano na jej historyczne umocowanie, wyjaśniono zagadnienie prywatyzacji zadań publicznych. Sam tytuł rozdziału Recenzent uważa za niezbyt dokładny, gdyż nie wskazuje on jakie to podmioty mają współdziałać z państwem i w jakiej dziedzinie. Dołączenie tutaj „prywatyzacji zadań publicznych” wydaje się nieco sztuczne, tej tematyce można by poświęcić osobny rozdział.

Rozdział II nosi tytuł „Prywatyzacja zadań publicznych w sferze wyznaniowej”, a składają się nań trzy podrozdziały, z których dwa zawierają jeszcze po trzy lub cztery dodatkowe jednostki podziału tekstu. Ma on dotyczyć „odniesienia zagadnienia prywatyzacji zadań publicznych do sfery wyznaniowej”. Określenie według Recenzenta trochę „napuszone”, mało zrozumiałe. W tym stylu pisana jest zresztą większość ocenianej pracy. Jej język wydaje się być czasami nieco prawniczo „podrasowany”, aby prezentowane wywody wydawały się bardziej fachowe. Nie jest to potrzebne. Prawdziwą umiejętnością dobrego naukowca jest mówienie w sposób jak najprostszy o rzeczach skomplikowanych. Praca Kandydata wydaje się być czasami pisana w swoistej „nowomowie”, np. stwierdzenie „identyfikacja doktrynalnych podstaw prywatyzacji zadań publicznych w stosunku do związków wyznaniowych” (s. 9) jest według Recenzenta zbyt skomplikowane, sztucznie rozbudowane. Nie jest to jakaś znacząca wada pracy, wskazuję jedynie na pewną manierę pisarską.

Jedna z wyodrębnionych części składowych podrozdziału nosi tytuł „status prawny związku wyznaniowego”. Jakiego związku wyznaniowego? Jednego konkretnie wskazanego, kilku, czy wszystkich? Sam tytuł wydaje się być nieścisły, treść ogranicza się do ogólnego przedstawienia podstawowego ustawodawstwa dotyczącego poruszanej tematyki, w tym tzw. „ustaw wyznaniowych” art. 25 obowiązującej konstytucji i konkordatu. Czy w ten sposób wyczerpująco określono „status prawny [jakiegokolwiek] związku wyznaniowego? Rzecz wątpliwa.

Kolejna wyodrębniona część rozdziału II nosi tytuł „prawodawstwo dotyczące związków wyznaniowych”. W części tej na niepełnych 9 stronach maszynopisu Autor zamierzył opisać „ogół praw obowiązujących w określonym czasie w danym kraju lub w jakiejś dziedzinie życia społecznego” (odpowiednia definicja wyrazu „prawodawstwo” według Słownika Języka Polskiego PWN), czyli opisać „wszystkie prawa” wszystkich związków wyznaniowych chyba we współczesnej Polsce, chociaż i tutaj nie podano żadnego dookreślenia geograficznego, ani żadnych ram czasowych. Według Recenzenta w dużej mierze treść tego „podpunktu” jest powtórzeniem treści części zatytułowanej „status prawny związku wyznaniowego”.

Rozdział III dysertacji nosi tytuł „przejawy prywatyzacji zadań publicznych w ramach sprawowania kultu religijnego”, a pierwszy podrozdział – „kult religijny jako obszar do prywatyzacji zadań publicznych”. Z tytułu pracy i całości dotychczasowych wywodów można by sądzić, że w tym fragmencie Autor wskaże sytuacje, w których państwo zleca związkom wyznaniowym sprawowanie jakiegoś kultu (państwowego), którego realizacja na tymże państwie spoczywa - taka wydaje się być bowiem istota „prywatyzacji zadań publicznych”. Nic takiego we wskazanym fragmencie tekstu nie znajdujemy, bo przecież znaleźć nie możemy. Związki wyznaniowe nie realizują np. „zleconych” przez państwo pielgrzymek, bo te nie są zadaniem publicznym państwa. Jest tutaj oczywiście możliwe, że Recenzent nie do końca rozumie przesłanie Autora, ale oznaczałoby to, że narracja autorska jest zbyt skomplikowana i „hermetyczna”, a przez to niedostępna dla umysłów przeciętnych, nieścisła, dopuszczająca zbyt wiele interpretacji, także tych nie do końca uzasadnionych.

Rozdział IV jest zatytułowany „przejawy prywatyzacji zadań publicznych w sferze społeczno – gospodarczej” i składa się z części, w których omówiono działalność edukacyjną oraz formy działalności wskazane jako „działalność pożytku publicznego”. Czy zatem działalność edukacyjna nie może być działalnością pożytku publicznego? Z argumentacji Autora wynika, najogólniej mówiąc, że osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych mogą być uznane za podmioty realizujące działalność pożytku publicznego, a różnego typu przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym mogą być uznane za taką działalność. Wydaje się mówić o tym także art. 3 i 4 obowiązującej ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t. j. Dz. U. 2024 poz. 1491). Skąd zatem ów podział?

Na str. 149 Autor wskazuje, że w kontekście określania, jakie działania wchodzą w skład sfery zadań publicznych do dalszych rozważań wybiera dwie kategorie (dowolnie określone własnymi słowami, Autor nie cytuje ściśle zapisu ustawowego) spośród wymienionych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie:

„1. działalność społeczno-charytatywna, obejmująca: pomoc społeczną, wsparcie rodzin i osób w trudnej sytuacji życiowej, działania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzenie działalności charytatywnej, wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej, promowanie zatrudnienia i aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy, działania na rzecz osób niepełnosprawnych i osób w wieku emerytalnym, działania na rzecz kombatantów i osób represjonowanych.

2. działalność kulturalna, obejmująca: podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych, kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury, wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej”.

W art. 4 1. omawianej ustawy takich dokładnie zapisów nie ma. Powyższe kategorie opracowane zostały, jak się wydaje, „metodą opisową”, gdy Autor „powagą własną” połączył niektóre występujące w ustawie określenia zadań w powyższe dwie grupy.

Oznacza to, że z 34 zadań występujących w ustawie wybrano kilkanaście, pozostałych zaś nie wzięto pod uwagę. Stało się to „w kontekście niniejszej pracy”, cokolwiek sformułowanie to miałoby znaczyć. Może to oznaczać, że całościowe rozważania Autora obejmują jedynie część niezbędnej tematyki określonej tytułem dysertacji, gdyż ten najwyraźniej nie widzi możliwości, aby związki wyznaniowe w ramach prywatyzacji zadań publicznych działały na np. rzecz integracji cudzoziemców (art. 4. 1. 5a), pomocy Polakom i Polonii za granicą (art. 4. 1. 28), czy wreszcie przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym (art. 4. 1. 32).

Wartość naukowa pracy

Mimo pewnych niedociągnięć wskazanych w niniejszej recenzji, uważam pracę Pana Kamila Reczka za wartościową. Postawione sobie przez Autora cele badawcze zostały zasadniczo zrealizowane. Wyjątkiem może być cel czwarty, który polegał na „wyodrębnieniu konkretnych przejawów prywatyzacji zadań publicznych w poszczególnych sferach państwa, które związane są z udziałem związków wyznaniowych”. Nie został on osiągnięty w pełni, o czym powyżej. Sama prywatyzacja zadań publicznych realizowana przy udziale kościołów i związków wyznaniowych jest w naszym kraju zjawiskiem stosunkowo nowym, wdrażane są różne rozwiązania, powstaje pewien *modus operandi*, który zapewne będzie realizowany w takich przypadkach. Cel funkcjonowania kościołów i związków wyznaniowych jest nadprzyrodzony, cel funkcjonowania organizacji państwowej, samorządów lokalnych etc. należy do porządku przyrodzonego, doczesnego. Organizacje o tak różnych celach potrafią jednak wspólnie działać dla dobra osoby ludzkiej, chociaż nie zawsze proces ten przebiega bezkonfliktowo, cały czas należy go porządkować i ulepszać. Nie ma nic bardziej praktycznego niż dobra teoria, dlatego przedłożoną do recenzji dysertację ogólnie oceniam pozytywnie. Mam nadzieję, że stanie się ona początkiem nowej drogi zawodowej Kandydata, który będzie potrafił właściwie spożytkować wiedzę, nabytą podczas prowadzonych przed siebie badań. Koniec jednego etapu pracy naukowej bywa równocześnie początkiem kolejnego...

Dostrzeżone niedoskonałości

Praca Pana Kamila Reczka nie jest wolna od usterek, część z nich Recenzent wykazał powyżej.

Dzieło jest pisane w sposób dość specyficzny, jak wspomniano, Autor – jak się wydaje - nie dąży do jak największej jasności przekazu, stara się wdrożyć pewną manierę pisarską, sprowadzającą się do kreowania zbędnej „nowomowy”, mającej zapewne służyć podniesieniu stopnia „naukowości” dysertacji. Taki styl utrudnia jednak zrozumienie toku myślenia Kandydata. W niektórych miejscach dysertacja przypomina kompilację cytatów z dzieł różnych autorów, które nie zawsze są ze sobą spójne. Komentarz autorski bywa w takich przypadkach ograniczony do minimum.

Od strony formalnej Recenzent jest skłonny wystawić pracy ocenę dostateczną. Szereg usterek językowych nie powinno mieć miejsca w dziele tej rangi. Są to jednak rzeczy raczej drobne, nie niweczą one wysiłku naukowego Autora.

dr hab. Andrzej Szumański

profesor Uniwersytetu Opolskiego

Konkluzja

Wobec powyższego ja, niżej podpisany stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. Kamila Reczka **spełnia warunki** określone w art. 187 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz.U. 2028 poz. 1668) i **wnioskuje o dopuszczenie** Pana mgr. Kamila Reczka do dalszych etapów postępowania awansowego.

Prof. ucz. dr hab. Andrzej Szymański

dr hab. Andrzej Szymański

profesor Uniwersytetu Opolskiego

A large, stylized handwritten signature in black ink, overlapping the printed name and title of the professor.